

Astma hos barn

Harpa Kristinsdóttir

Barnallergolog, Allergimottagningen

Drottning Silvias barnsjukhus, Göteborg

1

Sammanfattning av huvudbudskap

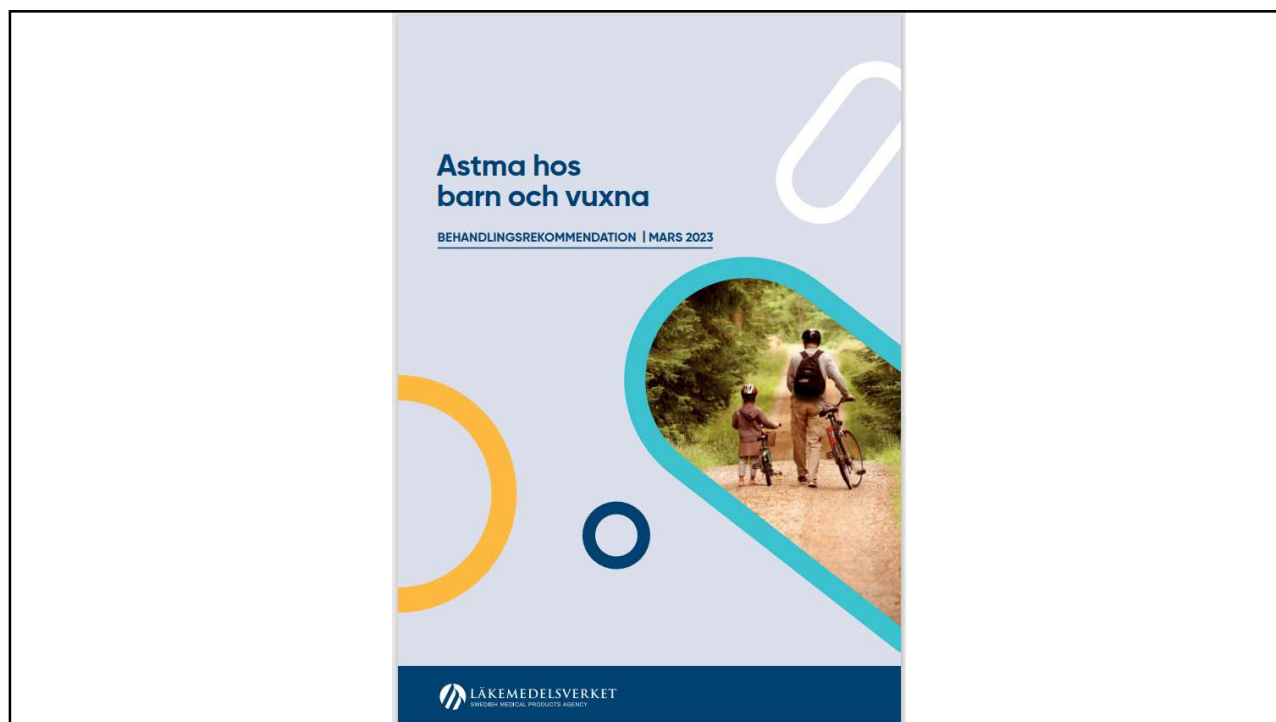
- Diagnostik bygger på sjukhistoria, symtom, kliniska fynd och lungfunktion
- Vid misstanke om astma trots normal spirometri ska utredning fortsätta
- Ett nytt begrepp introduceras, FABA, *fast-acting* beta-2-receptor agonist
- Behandlingsmål:
  - Normal lungfunktion
  - Symtomfrihet utan begränsning av vardagsaktiviteter, inklusive fysisk aktivitet
  - Förhindra försämringsepisoder.
- ICS bör erbjudas generellt till alla barn med astma
- Regelbunden uppföljning är en förutsättning för att lyckas med behandlingen.

2

Nya svenska behandlingsriktlinjer för astma

- Behandlingsrekommendationer Läkemedelsverket
- Uppdatering 2007 och 2015 och nu 2023
- Fokus på läkemedelsbehandlingen – men diagnostik och icke farmakologisk behandling täcks in

3

4

Astma hos barn

- Variabel luftvägsobstruktion, ofta kopplat till bronkiellhyperaktivitet
- Hos yngre barn med enbart förkylningsutlösta besvär krävs återkommande episoder för diagnos
- Barn med allergisk läggning samt äldre barn kan få diagnos vid första episoden
- Astmabesvär kan utlösas av förkylning, allergen, ansträngning
- Risken för astma ökar vid annan allergisk sjukdom, sensibilisering och astma hos förstagrads släkting.

5

Astma i olika åldrar

- Yngre än 6 år
  - 20–30 procent av alla barn har någon obstruktiv episod före 2 års ålder
  - Återkommande symtom hos barn med svårare besvär och/eller allergisk läggning
  - Astma vanligare hos pojkar (60%)
  - Majoriteten blir besvärsfria på sikt även om det finns en ökad risk för astma i vuxen ålder
  - Flickor samt barn med allergisk läggning har oftare kvarstående besvär.
- 6 år och äldre
  - Astma vanligare hos barn med allergiska besvär
  - Ökad risk för kvarstående astma upp i vuxen ålder vid svårare besvär och samtidig sensibilisering mot pälsdjur.

6

Astmafenotyper

- **Allergisk astma (J45.0)**

- Vanligaste fenotypen hos skolbarn och tonåringar
- Ansträngning, kyla eller rök kan orsaka besvär om astman är dåligt kontrollerad
- Svarar oftast bra på ICS.

- **Blandad astma (J45.8)**

- Symtom både på grund av allergi och luftvägsinfektioner
- Ansträngning, kyla eller rök kan orsaka besvär om astman är dåligt kontrollerad
- Svarar oftast bra på ICS.

7

Astmafenotyper

- **Astma där symtom framkallas endast vid luftvägsinfektion (J45.1)**

- Förkylningsastma
- Debuterar före 1 års ålder och växer bort, ofta före 3 års ålder.

- **Ospecifik astma (J45.9)**

- BPD-astma: för tidigt födda barn som haft bronkopulmonell dysplasi
- Astmasymtom vid annan lungsjukdom
- Strikt ansträngningsutlöst astma

8

Vårdnivå astma hos barn

- Primärvården:
  - Utredning av barn från 12 års ålder
  - Uppföljning av grad I-II som är stabil hos barn över sex års ålder, eller yngre efter överenskommelse
- Barn- och ungdomsmedicin:
  - Utredning av alla under 12 år
  - Uppföljning av alla över grad II eller enligt överenskommelse
- Specialistmottagning:
  - Astma grad V
  - Okontrollerad astma grad IV
  - Second opinion, tex vid oklara utredningsfynd eller yngre barn med behov av lungfysiologisk utredning

Figur 1. Astmaklassifikation baserad på behandlingsnivå och astmakontroll

Steg	Definition	Astmakontroll		
		A: AKT ≥25 God kontroll	B: AKT 20-24 Acceptabel kontroll	C: AKT <20 Otilräcklig kontroll
1 Lindrig	SABA vid behov +/- ICS eller LTRA högst 3 v vid Öli			
2 Måttligt svår	SABA vb + ICS i låg/medelhög dos eller LTRA			
3 Medelsvår	SABA vb + ICS i låg/medelhög dos + LABA o/e LTRA			
4 Svår	SABA vb + ICS i hög dos + LABA o/e LTRA			
5 Mkt svår	Något av: Anti-IgE, Anti-IL5, Airsonett, per orala steroider, theofyllin, azitromycin eller långverkande antikolinergika			

9

Diagnostik av astma hos barn

10

Diagnostiken baseras på

- Sjukhistoria

- Viktigt att ha sjukdomens variabla uttryck i åtanke vid utredning
- besvärsfrihet även vid fysisk ansträngning i samband med läkarbesöket utesluter inte astma

- Symtom

- Kliniska fynd

- Lungfunktion

- Hos yngre barn rekommenderas behandlingsförsök med lågdos ICS dagligen i 2–3 månader, samma kan testas hos barn med besvär vid ansträngning

11

Sjukhistoria som talar för astmadiagnos

- Tre obstruktiva episoder före 3 års ålder utan allergisk läggning
- Första obstruktiva episoden före 3 års ålder med allergisk läggning eller besvär mellan förkylningar
- Första obstruktiva episoden efter 3 års ålder oavsett allergisk läggning
- Återkommande besvär krävs för definitiv diagnos.
- Annat som är viktigt att fråga efter
  - Passiv rökning, allergisk läggning, fysisk aktivitet, skolfrånvaro

Allergisk läggning:
sensibilisering, allergi eller eksem hos barnet

12

Symtom och kliniska fynd

- Pipande/väsande andning
- Tung ansträngd andning
- Natthosta
- Hosta vid ansträngning, skratt, gråt eller lek
- Långvarig hosta vid förkylning
- Nedsatt ork eller fysisk prestationsförmåga

- Kontrollera längd och vikt

13

Spirometrivärden som talar för astma

- FEV1 ökar med minst 12 procent när man jämför spirometri före och efter
  - bronkdilatationstest (reversibilitet) med salbutamol, 0,1 mg/dos, 4 doser givet med spray och spacer
- eller
  - 6-8 veckors ICS-behandling i medelhög–hög dos.

14

Ytterligare utredning

- Riktat allergitest ingår i all astmautredning hos barn
- Ansträngningsprovokation
  - En minskning av FEV1 på minst 10% talar för astmadiagnos.
- PEF
  - Görs upprepade gånger under flera dygn tillsammans med symtomregistrering
  - En variabilitet på minst 13% talar för astma.
- Oscillometri (IOS)
  - Påvisar resistans och reaktans efter bronkdilatation. Kan användas från 4-5 åå.
- Utandad kvävoxid (FeNO)
  - Ett förhöjt värde talar för eosinofil inflammation i luftvägarna och stärker misstanke om astma (från 5-6 åå).

15

AstmaKontrollTest
för barn 4-11 år

Låt ditt barn besvara dessa frågor.

Fråga 1 1. Hur är din astma idag?

0 Meckel sällg	1 Sällg	2 Bra	3 Meckel bra
-------------------	------------	----------	-----------------

Fråga 2 2. Hur mycket stör din astma dig när du springer, tränar eller sportar?

0 Den stör mig mycket, jag kan inte göra det jag vill	1 Den stör mig och jag tycker inte allt det är säm	2 Den stör mig lite mer det är säm	3 Den stör mig inte alls
--	---	---------------------------------------	-----------------------------

Fråga 3 3. Hostar du på grund av din astma?

0 Ja, hela tiden	1 Ja, stöten hela tiden	2 Ja, ibland	3 Nej, aldrig
---------------------	----------------------------	-----------------	------------------

Fråga 4 4. Vaknar du på natten på grund av din astma?

0 Ja, alltid	1 Ja, lite det mesta	2 Ja, ibland	3 Nej, aldrig
-----------------	-------------------------	-----------------	------------------

Besvara följande frågor själv.

5. Under de senaste 4 veckorna, hur många dagar har ditt barn haft astmasymtom dagtid?

5 Inga	4 1-3 dagar	3 4-10 dagar	2 11-18 dagar	1 19-24 dagar	0 Varje dag
-----------	----------------	-----------------	------------------	------------------	----------------

6. Under de senaste 4 veckorna, hur många dagar har ditt barn haft pip i bröstet dagtid på grund av astman?

5 Inga	4 1-3 dagar	3 4-10 dagar	2 11-18 dagar	1 19-24 dagar	0 Varje dag
-----------	----------------	-----------------	------------------	------------------	----------------

7. Under de senaste 4 veckorna, hur många nätter har ditt barn vaknat på grund av astman?

5 Inga	4 1-3 nätter	3 4-10 nätter	2 11-18 nätter	1 19-24 nätter	0 Varje dag
-----------	-----------------	------------------	-------------------	-------------------	----------------

POÄNGSUMMA

16

Allt är inte astma som piper och väser...

Varnings signaler

1. Symtom från mycket tidig ålder (barn yngre än 6 månader)
2. Ihållande / tilltagande symtom trots god följsamhet
3. Urakut / akut debut
4. Återkommande otit, sinuit, svåra infektioner
5. *Failure to thrive*
6. Svår astma i alla åldrar
7. Skolbarn med uttalade astmabesvär utan allergisk läggning.

17

Differentialdiagnoser hos barn

- Hjärtfel
- Kärlanomalier
- Missbildningar av trachea och bronker
- Annan kronisk lungsjukdom såsom CF och PCD
- BPD
- Främmande kropp, särskilt yngre barn
- Kroniska infektioner i luftvägarna
- Postinfektiösa lungskador
- EILO, särskilt tonåringar
- Dysfunktionell andning, särskilt tonåringar

18

Tabell VIII. Översikt av icke-farmakologisk behandling för barn med astma.

Intervention	Beskrivning	Population	Effekt
Rökstopp	Tobak, vattenpipa, e-cigarett, vaporiser	Rökande vårdnadshavare, rökande ungdomar, barn som är passiva rökare	Förbättrad prognos och livskvalitet, ökad effekt av inhalede läkemedel samt minskad risk för obstruktiva episoder och exacerbationer.
Fysisk aktivitet	Måttlig till hög intensitet (viss ökning av puls och andningsfrekvens/ markant ökning av puls och andningsfrekvens)	Barn, ungdomar	Ökad astmakontroll och bibehållen lungfunktion vilket förbättrar livskvalitet och kondition, och leder till minskad skolfrånvaro.
Allergenreducerande åtgärder	Hembesök av allergikonstulent, kvalitetskydd	Barn, ungdomar	Minskad allergenexponering kan minska allergisk inflammation i luftvägarna med minskade astmasymtom och exacerbationer som följd, och därmed ökad livskvalitet.
Nutritionsinsatser		Barn och ungdomar med övervikt/fetma	Minskad övervikt kan bidra till ökad astmakontroll.
Värmeväxlare/värme- och fuktutbytande andningskydd		Ungdomar med svår astma	Kan minska risk för bronkobstruktion vid träning vid låga temperaturer.
Andningsträning	Andningsteknik och motståndandning	Barn, ungdomar	Minskad dyspné, vilket kan öka möjligheten till fysisk aktivitet. Liten effekt på lungfunktion och exacerbationer.
TLA*		Barn och ungdomar med allergi där allergenreduktion är svår genomförd (svår astma)	Minskad partikelexponering nattetid med minskad luftvägsinflammation som följd och därmed förbättrad livskvalitet och färre exacerbationer.

+Patientutbildning

*I dagsläget är det endast Airsonett som uppfyller kravet för TLA (temperaturreglerat luftflöde).

19

Patientutbildning

- Viktigt att både barn och vårdnadshavare tar del av patientutbildningen
- Patientutbildning ökar kunskap om sjukdomen och bidrar till förbättrad astmakontroll
- Genomgång av inhalationsteknik både vid nyinsättning och uppföljning
- Skriftlig behandlingsplan
- Information inför utbildning och yrkesval
- Astmafilmer på nätet:
- [Astma, utredning och behandling - Dunder \(sahlgrenska.se\)](http://sahlgrenska.se)

20

Förebygga symtom vid fysisk aktivitet

- Strukturerad uppvärmning kan vara mer effektiv än läkemedel
  - 10-12 submaximala intervall som varar ca 15-30 sekunder omväxlande med vila i 60-90 sekunder
  - Intervallen inducerar tolerans mot ansträngningsutlösta astmabesvär men är otillräckliga för att utlösa en varaktig bronkobstruktion
  - Avsluta uppvärmning med några minuters jogging.
- Undvik ansträngning när det är mycket kallt eller vid hög allergenexponering.
- FABA+ICS kan användas före träning hos skolbarn med endast ansträngningsutlösta besvär

21

Behandling av astma hos barn

22

Målet med underhållsbehandling

- Endast vid kraftig ansträngning (inklusive fysisk aktivitet), luftvägsinfektion eller allergenexponering kan lindriga symtom accepteras
- Vid behovsmedicinering (FABA) ska behövas högst 2 gånger per månad
- ACT minst 20 poäng
- Lugn sömn utan astma eller hosta under natten eller på morgonen
- Bibehållen lungfunktion
- Inga exacerbationer som kräver akutbesök eller sjukhusvård.

23

Läkemedelsbehandling

- Lägst effektiva behandlingssteg i behandlingstrappan eftersträvas
- Barn ska generellt sett ha inhalationssteroider i sin behandling
  - Farligare med underbehandlad astma än med långvarig ICS-behandling
  - Tillväxt ska kontrolleras 1–2 gånger per år
- Ett nytt begrepp, FABA, introduceras
  - *fast-acting* beta-2-receptor agonist

24

FABA – ett nytt begrepp

- *Fast-acting* beta-2-receptor agonist
  - *Snabbt* insättande effekt med kort eller lång verkningstid
  - Inkluderar SABA, kortverkande beta-2-receptoragonister, som alla har *snabbt tillslag*
- samt
- LABA, långverkande beta-2-receptoragonister *med snabbt tillslag*
    - I nuläget endast en snabbverkande LABA godkänd – formoterol
  - Begreppet används för att beskriva vid behovs-behandling

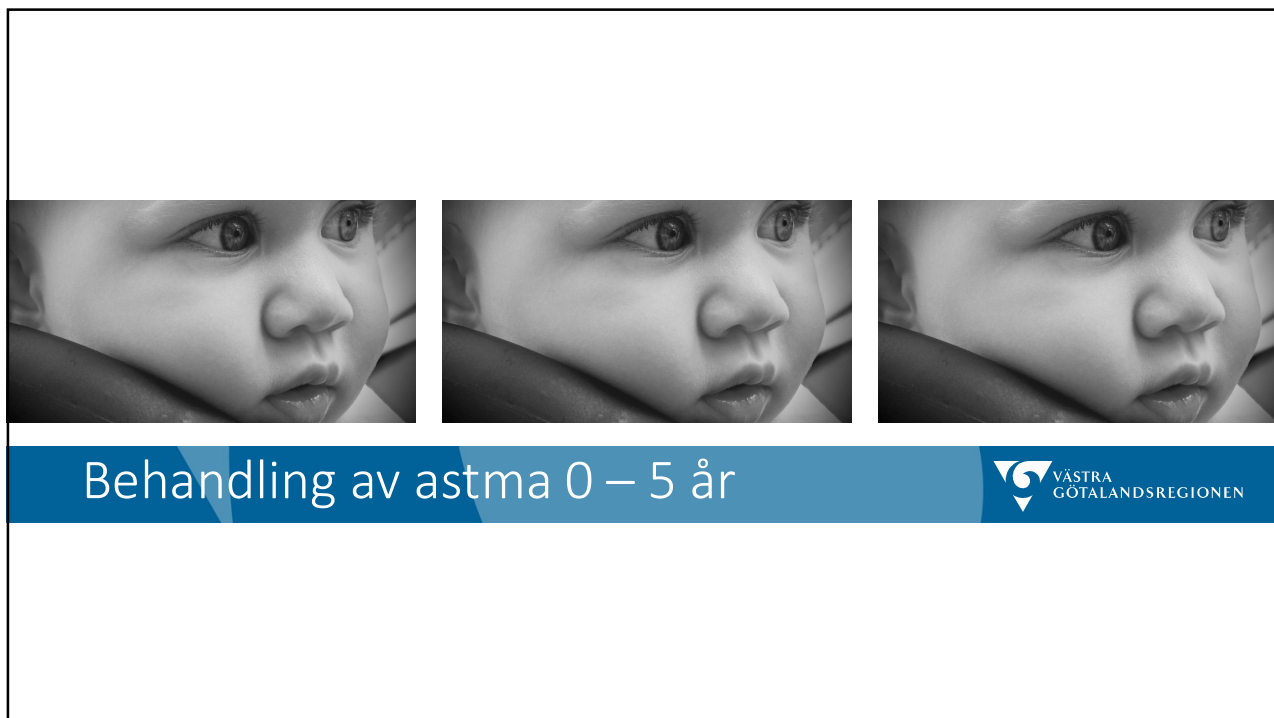
25

Tabell IV. Översikt över inhalerade beta-2-receptoragonister.

Substans	Tillslagstid	Effektduration	Läkemedelsklass
Salbutamol	Inom några minuter	Minst 4 timmar	SABA, FABA*
Terbutalin	Inom några minuter	Upp till 6 timmar	SABA, FABA*
Formoterol	Inom några minuter	12 timmar	LABA, FABA*
Salmeterol	10–20 minuter	12 timmar	LABA
Indakaterol	5 minuter	24 timmar	LABA
Olodaterol	5 minuter	24 timmar	LABA
Vilanterol	15 minuter	24 timmar	LABA

* FABA = Beta-2-receptoragonist med snabbt insättande effekt. FABA kan antingen ha lång (formoterol) eller kort (salbutamol och terbutalin) verkan.

26

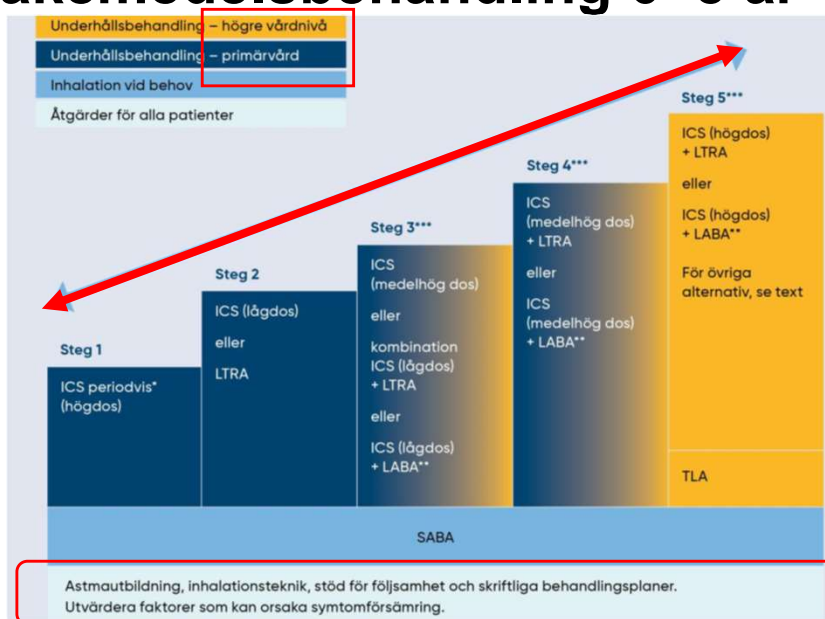

Behandling av astma 0 – 5 år

27

Läkemedelsbehandling 0–5 år

* Utgår från fastställd astmadiagnos och symtom endast vid förkylning.

** Godkänt från 4 år.

*** Överväg remiss till barnläkare/barnallergolog.

28

Barn 0-5 år

Småbarnsastma, vad är **nytt**?
 Montelukast är inte längre rekommenderad alternativ som vid behovsbehandling.

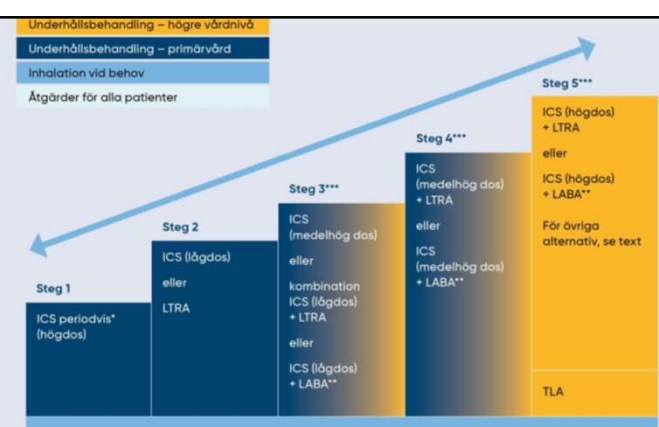
Gina konkluderar att den visade effekten av periodisk behandling med leukotrienhämmare vid periodiska astma besvär hos förskolebarn har visats i några men inte alla studier och är begränsad till viss minskning av symtom och vårdbehov.
 GINA lyfter också fram en färsk FDA rapport om biverkningar. Man rekommenderar därför inte periodisk behandling med leukotrienhämmare.

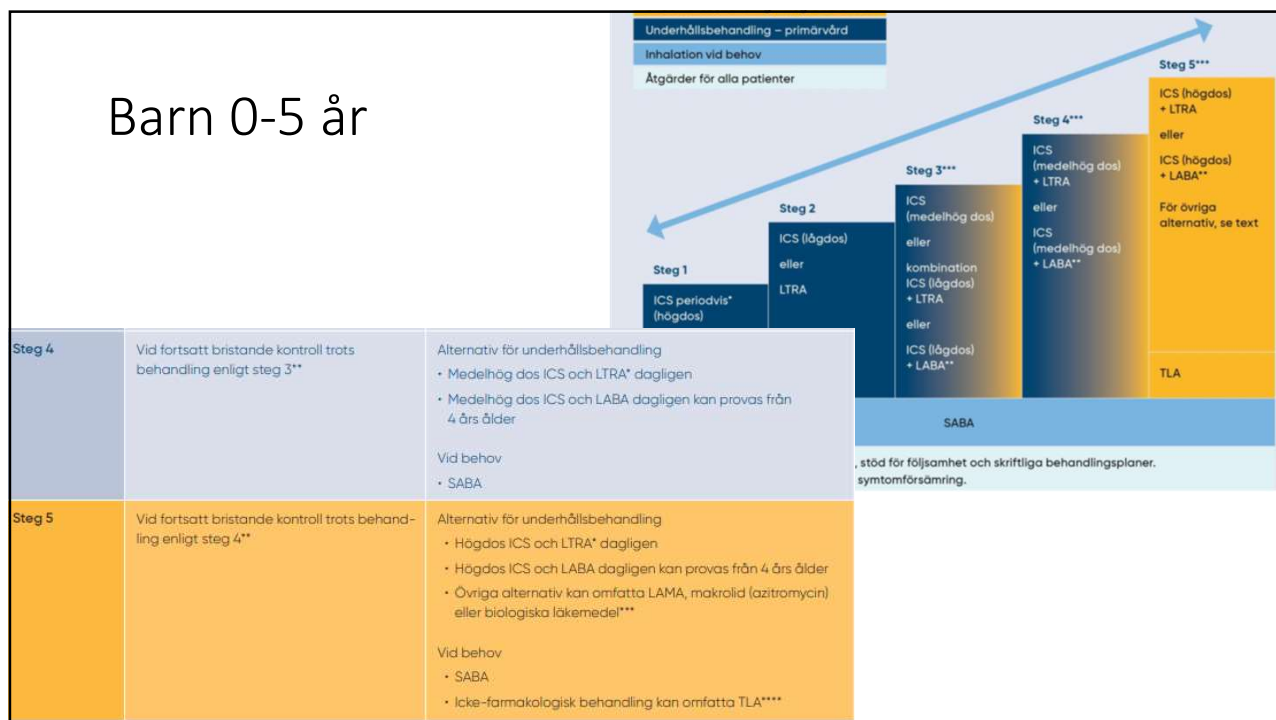
Astmautbildning, inhalationsteknik, stöd för följsamhet och skriftliga behandlingsplaner. Utvärdera faktorer som kan orsaka symptomförsämring.

Steg	Beskrivning	Doseringsinformation
Steg 1	Periodiska besvär enbart vid förkyllning	<ul style="list-style-type: none"> Vid kortvariga och lindriga besvär ges SABA vid symtom med spray + spacer Vid svårare infektionsutlösta besvär kan periodisk ICS-behandling provas: flutikason 125 µg × 4 i 3-4 dagar, därefter 125 µg × 2 i cirka 7 dagar

Barn 0-5 år

Steg 2	Besvär mellan förkyllningarna och/eller infektionsutlöst astma > 1 gång/månad, och/eller svåra periodiska besvär	Alternativ för underhållsbehandling: <ul style="list-style-type: none"> Lågdos ICS dagligen LTRA* dagligen Vid behov: <ul style="list-style-type: none"> SABA
Steg 3	Vid bristande kontroll trots behandling enligt steg 2	Alternativ för underhållsbehandling: <ul style="list-style-type: none"> Medelhög dos ICS dagligen Kombination lågdos ICS och LTRA* dagligen Lågdos ICS och LABA dagligen kan provas från 4 års ålder Vid behov: <ul style="list-style-type: none"> SABA

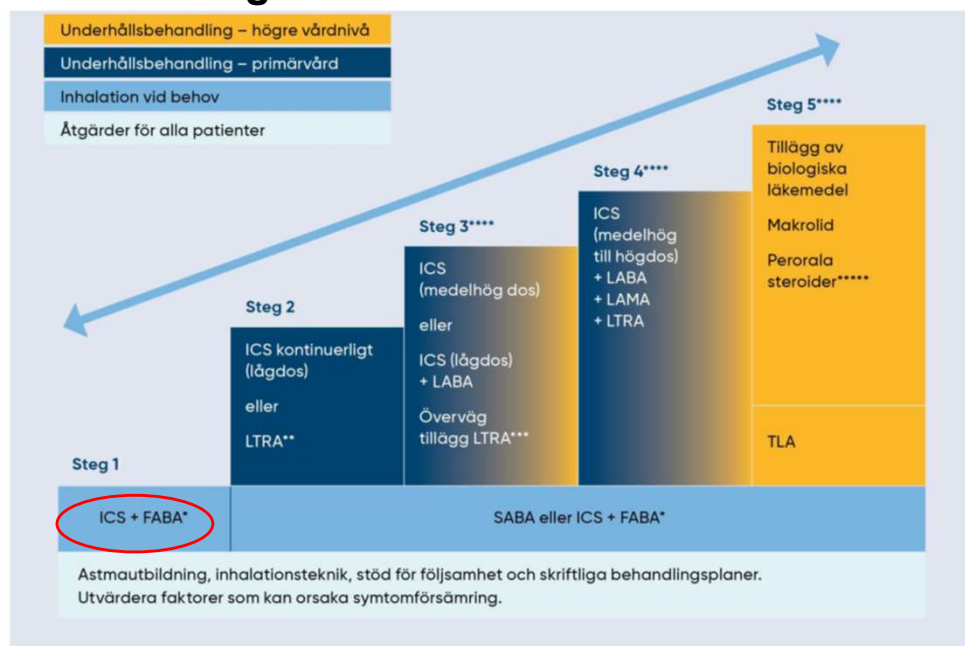
31

Behandling av astma hos 6-11 år

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

32

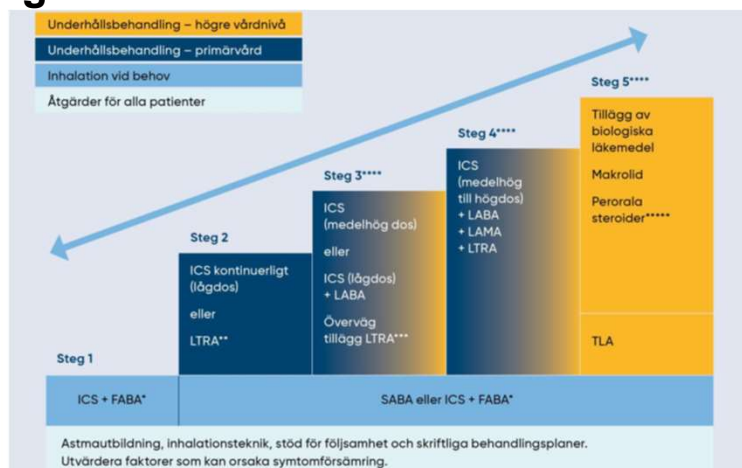
Läkemedelsbehandling 6–11 år

33

Läkemedelsbehandling 6–11 år

- Steg 1:
- **Nyhet är** att enbart kortverkande luftrörsvidgande är inte längre ett behandlingsalternativ hos skolbarn, steg 1.
- SABA behandlar inte inflammation

Tabell XI. Doseringsinformation till behandlingstrappa för barn 6–11 år.

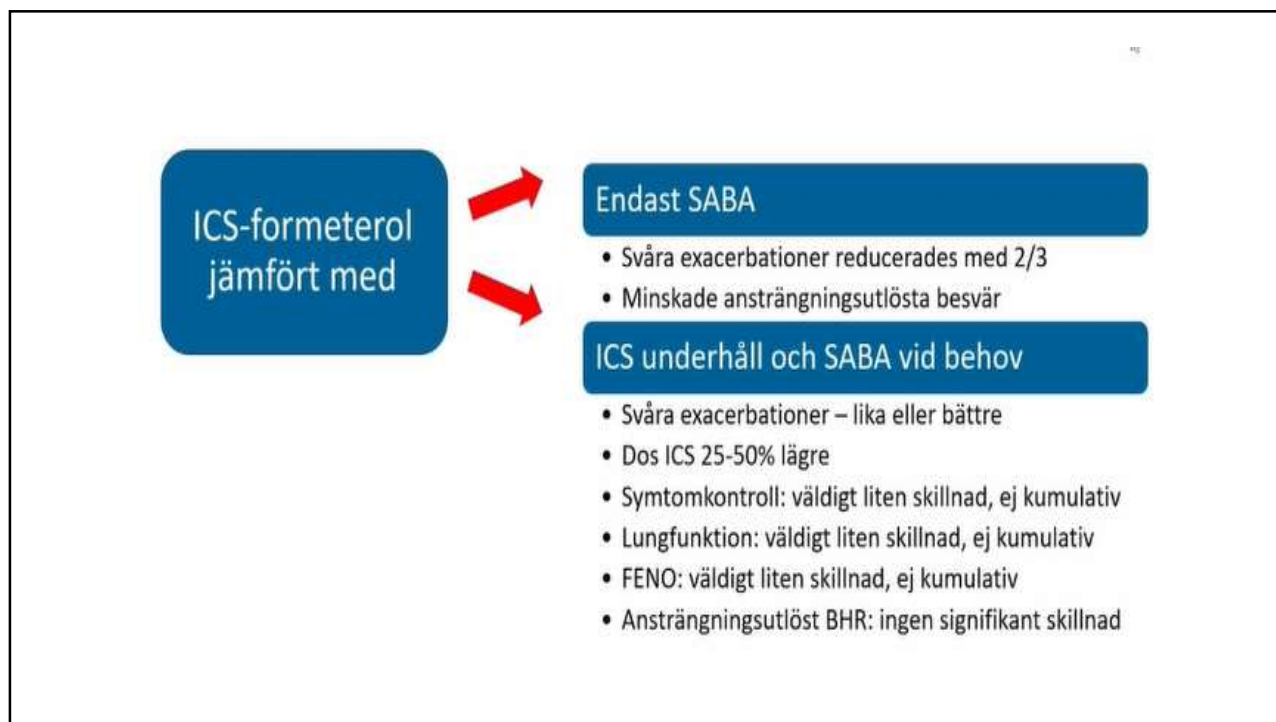
Steg	Beskrivning	Doseringsinformation
Steg 1	Periodiska besvär 0–1 gång/månad eller vid exponering för symtomutlösande faktorer	• Lågdos ICS + FABAs vid behov i <u>lägsta förskrivningsbara dos</u>

34

Enbart SABA är inte längre ett behandlingsalternativ för skolbarn – steg 1

- SABA behandlar inte inflammation
- Upprepade inhalationer
  - Avtagande effekt (nedreglering beta 2 receptorer)
  - Ökad bronkiell hyperreaktivitet - rebound
  - Ökad allergenkänslighet, ökade eosinofiler
  - Inducering av proinflammatoriska signalvägar
- Uttag av SABA associerat med ökad morbiditet hos barn och vuxna
- Barn som uppfattas ha lindrig astma kan få svåra exacerbationer

35

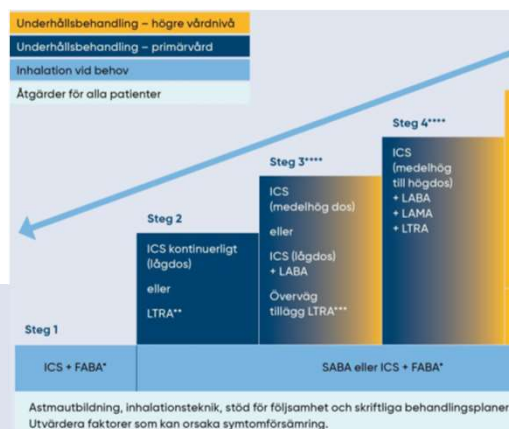

36

Läkemedelsbehandling 6–11 år

Nytt steg 3: MART behandling (maintenance and reliever therapy)

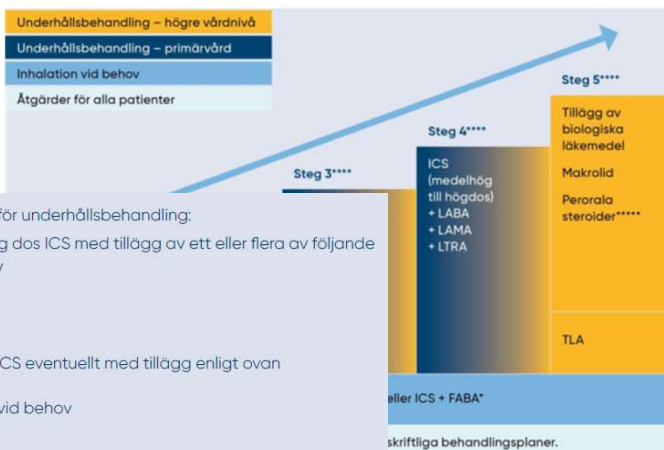
Steg 2	Besvär astma $\geq$ 2 gånger/månad, och/eller svåra anfall	<p>Alternativ för underhållsbehandling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lågdos ICS dagligen • LTRA** dagligen <p>Alternativ vid behov</p> <ul style="list-style-type: none"> • SABA • ICS + FABA* i lägsta förskrivningsbara dos
Steg 3	Vid bristande kontroll trots behandling enligt steg 2	<p>Alternativ för underhållsbehandling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medelhög dos ICS • Lågdos ICS och LABA • Lågdos ICS och LTRA** <p>Alternativ vid behov</p> <ul style="list-style-type: none"> • SABA • ICS + FABA* i lägsta förskrivningsbara dos

37

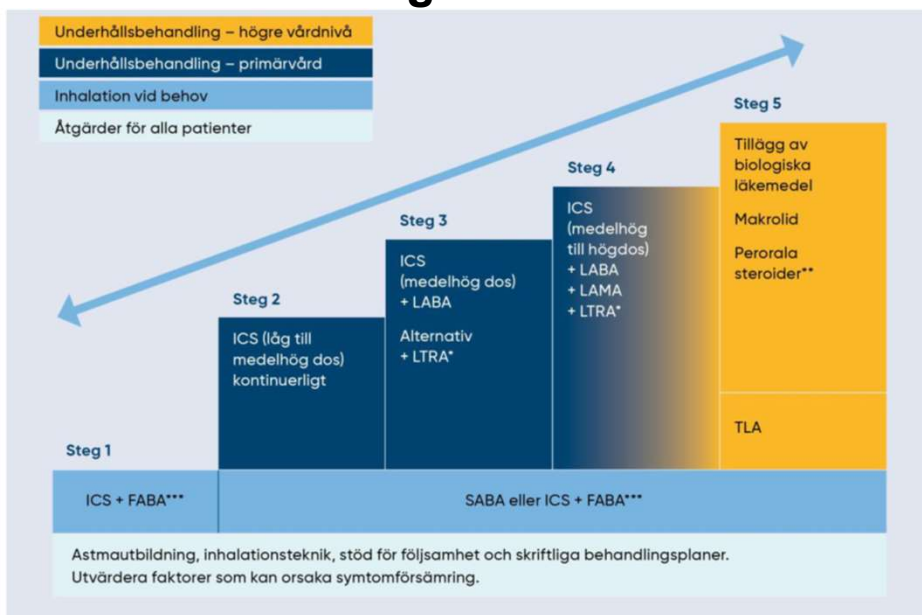
Läkemedelsbehandling 6–11 år

Steg 4	Vid fortsatt bristande kontroll trots behandling enligt steg 3***	<p>Alternativ för underhållsbehandling:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Medelhög dos ICS med tillägg av ett eller flera av följande alternativ <ul style="list-style-type: none"> – LABA – LAMA – LTRA** • Högdos ICS eventuellt med tillägg enligt ovan <p>Alternativ vid behov</p> <ul style="list-style-type: none"> • SABA • ICS + FABA* i lägsta förskrivningsbara dos
Steg 5	Vid fortsatt bristande kontroll trots behandling enligt steg 4***	<p>Alternativa tillägg till underhållsbehandling****</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biologiska läkemedel • Makrolid (azitromycin) • Efter särskilt övervägande och stark indikation kortare kur per oral steroid • Icke-farmakologisk behandling kan omfatta TLA *****

38

Läkemedelsbehandling 12–18 år

39

Läkemedelsbehandling 12–18 år

- Behandlingen liknar alltmer den hos vuxna
- Kan vara stora skillnader beroende på fysisk och psykisk utveckling vilket påverkar behandlingsval
- Barn och ungdomar som har sjukdomskontroll med ICS som underhållsbehandling och SABA vid behov behåller denna behandlingsregim.

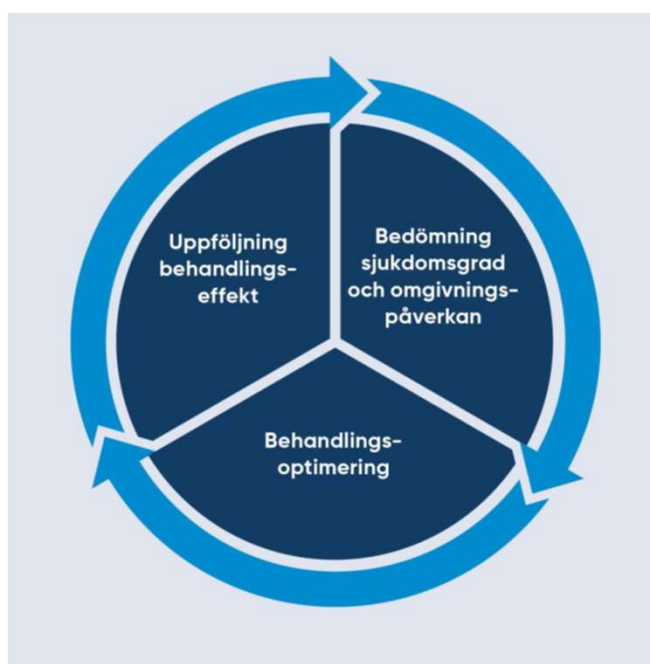
40

Inhalationsteknik och inhalatorer

- Viktigt att kontrollera vid varje uppföljning då barnets utveckling och tillväxt påverkar inhalationstekniken
- För yngre barn rekommenderas spray+spacer, hos de yngsta med mask, sedan munstycke
- I regel klarar barn pulverinhalator från cirka 6 års ålder, men vid försämring kan barnet behöva spray+spacer
- Vid lindriga och måttliga besvär används spray+spacer även på akutmottagning
- Nebulisering har inga fördelar över spray+spacer annat än vid mycket svår försämring.

41

Uppföljning

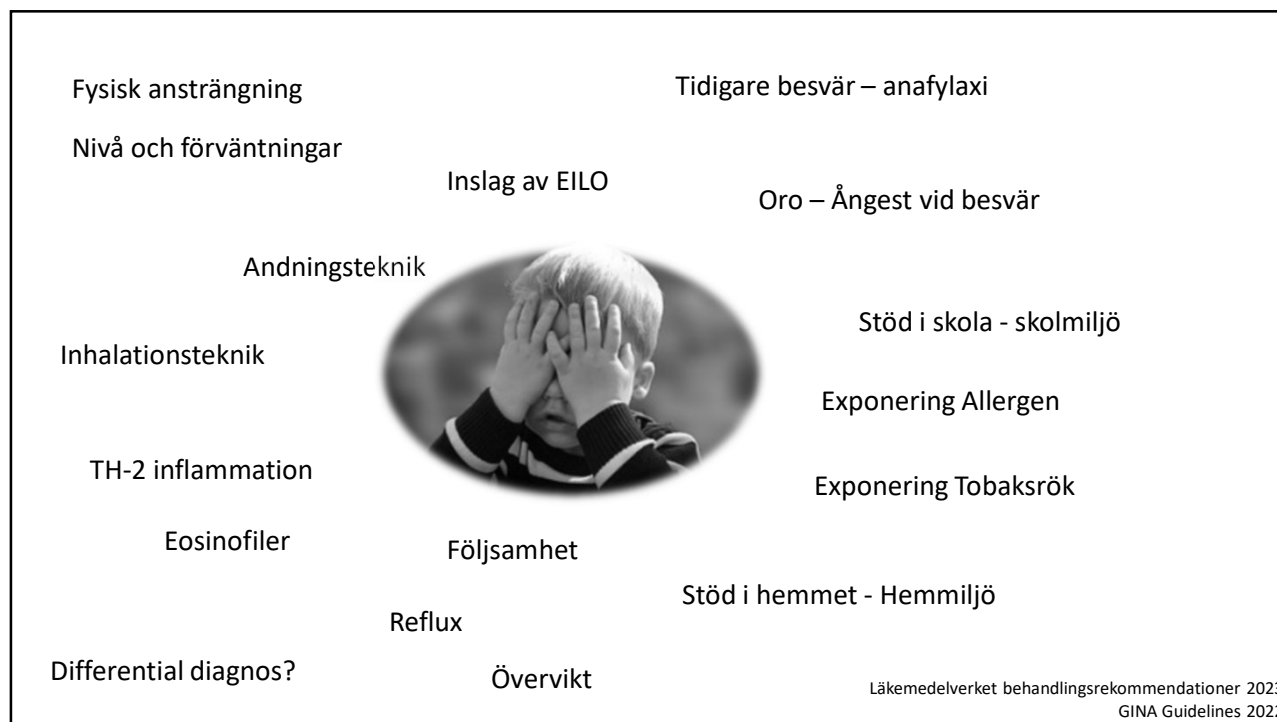

42

Uppföljning

- Kontroll 1-2 gånger per år
  - Tätare kontroller hos barn som är nydiagnostiserade eller yngre, eller som har svår astma.
- Dynamisk spirometri och AKT
- Längd kontrolleras hos alla som står på ICS
- Kom ihåg att astma varierar över tid varför behandling både kan behöva sättas ut och in igen.
- Vid bristande astmakontroll behöver vi tänka till...

43

44

Uppföljning och återbesök hos barn och ungdomar

Tillstånd	Frekvens	Prioritet	Besökets innehåll
Astma med exacerbation	Inom 6 veckor	2	<ul style="list-style-type: none"> • Bedömning av symtom med validerat frågeformulär (t.ex. ACT) • Anamnes om passiv rökning, exacerbationer, fysisk aktivitet samt frånvaro från förskola och skola • Uppföljning av skriftlig behandlingsplan • Undersökning av inhalationsteknik och mätning av längd och vikt • Spirometri (barn ≥ 6 år)
Okontrollerad astma med underhålls-behandling	Minst 2 gånger per år	2	
Kontrollerad astma med underhålls-behandling	1–2 gånger per år	2	
Kontrollerad astma utan underhålls-behandling	Vid behov	3	

45

Sammanfattning av huvudbudskap

- Diagnostik bygger på sjukhistoria, symtom, kliniska fynd och lungfunktion
- Vid misstanke om astma trots normal spirometri ska utredning fortsätta
- Ett nytt begrepp introduceras, FABA, *fast-acting* beta-2-receptor agonist
- Behandlingsmål:
  - Normal lungfunktion
  - Symtomfrihet utan begränsning av vardagsaktiviteter, inklusive fysisk aktivitet
  - Förhindra försämringsepisoder.
- ICS bör erbjudas generellt till alla barn med astma
- Regelbunden uppföljning är en förutsättning för att lyckas med behandlingen.

46

